

Bijnamen in en om Borne, een impressie van het jubileumboek

Leo Leurink

Zoals bij de meesten van u wel bekend zal zijn, wordt vanwege het 50-jarig jubileum van onze heemkundevereniging, dit najaar een bijnamenboek uitgegeven. Onze leden zullen van dit boek een gratis exemplaar ontvangen. Ook bestaat de mogelijkheid om bij voorinschrijving extra exemplaren tegen gereduceerde prijs te ontvangen. Dat kan via de bestelbon in de speciale folder, waarin de nodige informatie.

In dit artikel geef ik u graag een indruk van de inhoud van het boek, dat dankzij medewerking van velen, vaak via interviews en navorsingen van eerdere publicaties, kan worden uitgebracht.

Het wonderlijke verschijnsel van bijnamen

Zoals dat in meer plaatsen in Nederland voorkomt, met name in Twente en de Achterhoek, hadden of hebben veel inwoners of vroegere inwoners van Borne, Hertme, Zenderen en het (voormalige) kerkdorp Bornerbroek een bijnaam. Een bijnaam is een (veelal) breed bekende, niet officiële naam, van een enkele persoon of van leden van één of meerdere families. Een aantal bijnamen is al eeuwen oud. In de eerste helft van de 19e eeuw bezaten de toenmalige Bornse ingezetenen nagenoeg allemaal een bijnaam. Ook gaan bijnamen vaak over op de navolgende generaties. Het gebruik ervan in de samenleving van toen getuigt van een onderlinge omgang met elkaar.

Toen uiteindelijk in 1826 bijna alle Nederlanders een vaste achternaam hadden laten registreren, bleven de bijnamen nog wel in zwang maar er kwamen niet zoveel nieuwe bijnamen meer bij. Maar als dat zo uitkwam bleef men elkaar een spot- of scheldnaam aanmeten, (ook die kan men zien als een vorm van bijnaam). Dat bleef (en ook nu nog) een populaire bezigheid.

Soorten bijnamen

- Locatienamen (o.a. boerderijnamen, veldnamen en woonplaatsnamen), bijvoorbeeld *Mösselboer*, van erve Morsel, bewoond door de familie Hassels Mönning.
- Familienamen en voornamen (al of niet in- of aangetrouwd)
Doordat een dochter van de familie Homborg (later verwoord als Hondenborg) trouwde met Jan Leuwerink, kreeg deze familie de bijnaam Hoend'nborg. Zo kennen we o.a. *Hoend'nborgs Jans en Na*.
Afgeleid van de voornaam Jacob kennen we *Jöapke*, nazaat van de bekende dokter Schoemaker.
- Werk, vak of (neven)beroep
Zoals *'n Dreaier* (familie Hannink), de man was van beroep houtdraaier en timmerman.
- Iemands uiterlijk, gedrag of gewoonte
Zoals bijvoorbeeld Salomon Jacob Spanjaard, die aan een oog blind was en daarom *Sallie Eenoog* werd genoemd.

Jubileumboek

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de onze heemkundevereniging dit jaar, hebben we getracht zoveel mogelijk bijnamen in een boekwerk

vast te leggen voor het nageslacht. Het zijn niet alleen bijnamen van bewoners uit Borne, Hertme, Zenderen en Bornerbroek (incl. 't Tusveld), maar ook uit de aangrenzende buurtschappen, zoals Buren, het Hesselder en Azelo die veelal, economisch, sociaal en/of kerkelijk binding hebben of hadden met Borne.

Het boek geeft een (alfabetische) opsomming weer van ca. 900 bijnamen, met daarnaast voor zo ver deze konden worden achterhaald, de officiële (voor- en achternamen). Daarbij worden, waar mogelijk achtergronden vermeld, zoals de herkomst van de bijnaam, het beroep, de huisplaats en eventuele eigenaardigheden.

Onder de noemer "Van Horen Zeggen" worden tussen de opsommingen door bezitters van bijnamen naar voren gehaald, waarvan een anekdote of andere bijzonderheid is opgetekend. Ook zijn er afbeeldingen van personen en/of hun woonomgeving opgenomen.

Diverse foto's zijn afkomstig uit het Borns gemeentearchief. Ook Hans Leuwerink heeft naast zijn aandeel in de achtergrondverhalen een aantal door hem vervaardigde pentekeningen van "Boornsen" met een bijnaam aangeleverd.

Een register met familienamen verwijst naar die pagina's waar de bijnaam is opgenomen die bij de desbetreffende familie hoort.

Oude namen of bijnamen voor Bornse buurt- en straatnamen

Niet alleen het dorp Borne heeft een bijnaam, namelijk: *'Nazareth'*, maar ook zijn er Bornse straten

Beerdje van Jan van Slaghoesnaats (B. ter Haar)

met een bijnaam of een oude benaming. In het boek wordt nog al eens verwezen naar deze (oude) buurtbenamingen; mede daarom is er een apart hoofdstuk gewijd aan buurt- en straatnamen die in de Bornse volksmond een vaak typerende bijnaam kregen, die ook nu nog door (oudere) inwoners worden genoemd. Zo duidt men bijv. de Oude Kerkstraat, met zijn vroegere chicoreifabriekje, aan als *het Sokkerströatje* en gaat 'n *Bolkshook* door voor de huidige Nieuwe Kerkstraat.

Maar ook noem ik hier nog even het mij zo vertrouwde *Gruttersgängke*, het deel van de Potkampstraat dat pal achter ons huis liep, tussen de gebouwen door van de Grutterij en Malerij "De weduwe Erven ten Cate" (ook bekend onder de bijnaam 'de Grutter').

Aan de meelzakken, in gebruik bij dit vroegere Bornse familiebedrijf, befaamd om zijn pannenkoekmeel, hebben de Bornsen hun wijd en zijd bekende bijnaam *Boornse melbuul* te danken.

Namens de betrokkenen bij de totstandkoming van het bijnamenboek wens ik u nu al veel leesplezier.

Een klein voorproefje

Om een indruk te krijgen van de inhoud lichten we hieronder een klein tipje van de sluier op

Mandje Korf
Tekeningen: Hans Leuwerink.

Baks, de -

Deze familie Wissink, van oorsprong afkomstig uit Duitsland, dankt haar bijnaam aan het bakhuis op 't Hoeselder in Bornerbroek. Naast het boeren, baktten ze daar ooit brood voor de bewoners op en rondom 't Hoeselder. De drie broers Herman, Bernhard en Gerhard werden als volgt aangeduid: 'n *Groot'n*-, 'n *Middelsten*- en 'n *Klean'n Baks*.

Dikk'n Linneboom, alias Thédoo(s) Jan

Kastelein Jan Liedenbaum (*eigenlijk heten ze Lindenbaum*) van het gelijknamige café uit Hertme was de opa van Jan Liedenbaum. Begin 1800 kwamen zijn voorouders vanuit het Duitse Ochtrup naar Hertme. *Thédoo Jan* die eerst naast het café ook een kruidenierszaak had was liever lui dan moe. Ook had hij zo zijn streken. In 'Van Horen Zeggen' zijn enkele van die streken opgetekend.

Eén anekdote is de volgende: als hij met zijn café-gasten aan de praat kwam over zijn Duitse oorsprong dan vertelde Jan steevast het volgende: 'Joa, mien oawer-grootvaar den kwam oet Ochtrup; hee weark'n d'r bie de gemeente. Hee keer'n doar ok de stroat an. As iej op het kearkhof doar in Ochtrup op zien'n grafsteen kiekt, dan leas ie doarvan 't bewies. Doar op zienen grafsteen steet: 'Hier ruht Johannes Theodorus Lindenbaum, Er kehrt nie wieder'.

Emmaüsgangers, de -

Aangezien de broers Gerard en Herman Postma elke dag op de zelfde tijd het zelfde blokje omliepen, kregen zij de bijnaam de "*Emmaüsgangers*". 'Je kon de klok er op gelijkzetten', volgens een zegsman. Deze bijnaam is gerelateerd aan het bijbelverhaal van de twee eenzame mannen die naar Emmaüs wandelden.

Mood'nsnieder, 'n - (o.a. *Gerhard en Bernhard*) Deze mooie bijnaam komt de familie Weber toe; van beroep snijder of kleermaker. Het woord 'mood'n' moet naar men zegt doorgaan voor mode. De jeugd zong vroeger: 'Snieder, snieder, maak mij de boks wat wieder'. De Webers woonden waar nu (anno 2012) de inrit naar de supermarkten Aldi en Plus is.

Pu'jen Jenneke

Haar ware naam was Johanna Teeselink, getrouwd met Aart **van de Puij**. Ze was poetsvrouw bij Spanjaard (van de kantoren en het badhuis) en woonde op De Bleek naast de familie Oonk ('n *Sökkerpot*). Een bezoeker van het badhuis vroeg haar eens of ze zelf al een bad had genomen. Ze antwoordde toen: 'Nee, ik goa hier nig in bad, ik wassche mij de koont in hoes wá schoon'.